

תכנית הלימודים ב"גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה" בהלימה לשעות ההוראה
לקראת בחינת הבגרות מועד קיץ תשע"ד, מועד חורף תשע"ה (לנבחנים אקסטרניים)
 מבוסס על תכנית הלימודים "גיאוגרפיה ופיתוח הסביבה" לחטיבה העליונה

שם המפמ"ר: פנינה גזית

להלן פירוט הנושאים/פרקים אשר ייכללו בלמידה לקראת לבחינת הבגרות
במועד קיץ התשע"ד ולנבחנים אקסטרניים גם במועד חורף התשע"ה

1. יחידות חובה שאלון 057203 (לאקסטרניים 573) – סה"כ 2 יח"ל

גיאוגרפיה של ארץ ישראל – 90 שעות הוראה

נושאים	תת נושאים	שעות הוראה מומלצות	הערות והמלצות לפעילויות *
נושא 1 מיקומה של ארץ ישראל במרחב - ייחוד נופי ואקלימי והשפעתו על האדם	<ul style="list-style-type: none"> • מגוון צורות נוף בארץ קטנה - המבנה הטופוגרפי של הארץ - תהליכים בעיצוב נופים ייחודיים 	5	מומלץ לערוך סיורי חתך (מדגים יחידות נוף שונות) לאזורים הנלמדים ולבחון במהלכם את ההשלכות של תהליכי עיצוב הנוף על ההתיישבות והכלכלה באזור. כמו: חתך רוחב בשרון, מהכרמל לחוף דור ועוד
	<ul style="list-style-type: none"> • מפגש בין אקלים ים תיכוני לבין אקלים מדברי: - מאפייני האקלים של ארץ ישראל 	6	ביקור בשרות המטאורולוגי, ניתוח נתונים מתוך אתר השרות המטאורולוגי
	<ul style="list-style-type: none"> • התמודדות האדם עם התנאים הפיזיים 	6	למידה בדרך החקר: ניתוח תצ"א מתקופות שונות, ניתוח תצלומים

עכשוויים. בחינת דרכי התמודדות האדם עם תנאים פיזיים קיצוניים כמו: המוביל הארצי, בנייה תואמת אקלים, תופעת הבולענים, תהליכים במצוק הכורכר			
סיוור לאורך גבול הירדן והערבה, גשר הישנה, מרחב התפר	6	<ul style="list-style-type: none"> גבולות ארץ ישראל וגבולות מדינת ישראל 	נושא 2 התווית גבולות מדינת ישראל – גורמים ותהליכים
ניתוח נתונים מאתר הלמ"ס מפה שיתופית – ארצות מוצא משפחות התלמידים מפגשים והכרות עם קבוצות אוכלוסייה שונות, ותיקים ועולים חדשים, אזרחות פעילה – סיוע בקליטת עולים חדשים	8	<ul style="list-style-type: none"> מאפיינים דמוגרפיים, חברתיים וכלכליים של אוכלוסיית מדינת ישראל 	נושא 3 תמורות באוכלוסיית ישראל, בתפרושת האוכלוסייה ובמפת התיישבות
מיני חקר: תהליכי השינוי שעבר היישוב בו מתגורר התלמיד; סיוור לצפייה בתהליכי השינוי במרחב הכפרי -סיוור בירושלים במגוון שכונות העיר ומאפייניה הייחודיים, סיוור תצפיות סביב ירושלים להכרת המרחב העירוני, הכרות עם התכנון העירוני וביטוי בשטח	8	<ul style="list-style-type: none"> תהליכי שינוי במרחב הכפרי ובמרחב העירוני <ul style="list-style-type: none"> - תמורות ביישוב החקלאי – שיתופי - ערים חדשות מתוכננות - ירושלים – בירת ישראל 	
-סיוור ביישובים הבדווים בנגב ובגליל, ביישובים ערביים ודרוזים -מפגשים בתי ספר – יהודים וערבים/דרוזים תהליכי התפתחותו והשלכות סביבתיות	8	<ul style="list-style-type: none"> תמורות ביישובים הערביים, הדרוזיים והבדווים <ul style="list-style-type: none"> - מגמות בהתפתחות העיר הערבית והדרוזית בתחילת שנות ה-2000 - תמורות ביישוב הבדווי – מנוודות ליישובי קבע 	
דיון בדרכים בהם ניתן לצמצם את הפערים בין הגלעין לשוליים	4	<ul style="list-style-type: none"> גלעין מול שוליים – אי שוויון מרחבי, דמוגרפי וכלכלי <ul style="list-style-type: none"> - חיזוק אזורי השוליים לצמצום הפערים 	
ניתוח נתוני הלמ"ס	2	<ul style="list-style-type: none"> שינויים במבנה הבסיס הכלכלי של ישראל 	נושא 4 תמורות בכלכלת ישראל
-דיבייט: הגדלת שטחי החקלאות או צמצום -סיוור במרחב הכפרי, מכון וולקני,	6	<ul style="list-style-type: none"> תמורות במרכיבי ענף החקלאות ובמאפייניו 	

מו"פים חקלאיים אזוריים כמו : ערבה, רמת נגב ועוד			
	5	תמורות בענפי השירותים, המסחר והתיירות	
ביקור באתרים (תחנות כוח, שפד"ן, מתקני התפלה) -שימוש באתר של משרד התחבורה ולמידה בדרך החקר של מיזמים תחבורתיים -דיבייט : דיון דילמה-תחרות על שימושי קרקע (אנרגיה ושטחים פתוחים) -בחירת שיקולי מיקום בפיתוח של נמלי אוויר ונמלי ים	7 5	<ul style="list-style-type: none"> • משאבי טבע מוגבלים : מקורות מים ומקורות אנרגיה • תכנון וניהול מערך התחבורה בהלימה לצרכים משתנים 	נושא 5 משאבים ותשתיות - היצע מוגבל מול ביקוש גדל
- למידה בדרך החקר : זיהוי ומיפוי מזהמים סביבתיים , גורמי היווצרותם והצעת פתרונות אפשריים לרשות המקומית תוך מיפוי מתקשב (גוגל מפות), צילום תוך התבוננות בוחנת וניתוח המרחב המצולם. -אזרחות פעילה -מחירים סביבתיים של תהליכי פיתוח -דיבייט : דיון דילמה (שימור מול פיתוח בחופי ישראל)	6 3 5	<ul style="list-style-type: none"> • מפגעים סביבתיים ופגיעה בסובב הטבעי • הגורמים לפגיעה בסביבה • פיתוח בר קיימא: מחזון למציאות 	נושא 6 איכות הסביבה ופיתוח בר-קיימא בישראל

מאמרים מתוך המקראה האינטרנטית באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה:

- קפניס ברוך, חיפה רבתי – מעיר קצה בליבה הלאומית לעוגן לפיתוח הגליל ו"שער צפוני" למשק הגלובאלי, אופקים בגיאוגרפיה, כרך 76-73, 2009.
- שאול ירדנה, עיר תחת קניון, פנים, 2002.

גיאוגרפיה של המזרח התיכון – 90 שעות הוראה

נושאים	תת נושאים	שעות הוראה מומלצות	הערות והמלצות לפעילויות *
נושא 1 גבולות ותחומים במזרח התיכון	<ul style="list-style-type: none"> גורמים המשפיעים על תיחום חבל המזרח התיכון חלוקה מדינית גורמים פוליטיים חיצוניים ופנימיים 	10	דבייט: דיון דילמה לגבי שייכות מדינות למזרח התיכון כגון: טורקיה, לוב, מרוקו, איראן ועוד.
נושא 2 קשרי גומלין טבע-אדם כגורם בעיצוב המרחב במזרח התיכון	<ul style="list-style-type: none"> גורמים פיזיים והשפעתם על תפרוסת האוכלוסייה ועל בסיסה הכלכלי מאגרי הנפט – הפקתם והשפעתם על התפתחות היישובית, על הכלכלה ועל הסביבה 	16	עריכת השוואה בין חתך רוחב לבין מבט על בעזרת גוגל ארץ. ניתוח השוואתי של התפתחות אזורים הסמוכים למאגרי הנפט, באמצעות בניית ציר זמן בגוגל.
נושא 3 אוכלוסייה ויישובים במזרח התיכון – מאפיינים ותמורות	<ul style="list-style-type: none"> תמורות דמוגרפיות במזה"ת תנועות אוכלוסייה במזה"ת – הגירה בין מדינות ערים ועיור במזה"ת – בין מסורתיות למודרניות השפעת הגלובליזציה על כלכלת המזה"ת 	21	מומלץ לשלב בלמידה קריאה וניתוח של המאמר: קורבאזי יוסף, שינויים בשיעורי פריון האישה בעולם הערבי, "המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה" בעריכת ארנון קרטין, יוסף גלס ואופירה גל, הוצאת ת"ל ומטח, 2003
נושא 4 הכלכלה במזרח התיכון – בין עולם מתפתח לעולם מפותח	<ul style="list-style-type: none"> תמורות במבנה המגזרי- הכלכלי במדינות המזה"ת הגורמים לנחשלות מרחבית – כלכלית במזה"ת 	20	שימוש באתרי אינטרנט לעריכת השוואות והוצאת נתונים עדכניים.
נושא 5 תהליכים גיאופוליטיים במזרח התיכון – עימותים, הסכמים ושיתוף פעולה	<ul style="list-style-type: none"> סכסוכים ושיתופי פעולה בין מדינות המזה"ת 	8	הצגת דוגמאות ומידע רלוונטי מהעיתונות ומהתקשורת.
נושא 6 המאפיינים העיקריים של המדינות הגובלות עם ישראל	<ul style="list-style-type: none"> ירדן 	15	

מאמרים מתוך המקראה האינטרנטית באתר המפמ"ר לגיאוגרפיה:

- סופר ארנון, **משק המים בסוריה**, "סוריה 2012: ניתוח גיאואסטרטגי", בעריכת אנטון ברקובסקי וארנון סופר, קתדרת חייקין לגיאואסטרטגיה – אוניברסיטת חיפה ומב"ל – המרכז לבטחון לאומי, 2013.
- קורבאז' יוסף, **שינויים בשיעורי פריון האישה בעולם הערבי**, "המזרח התיכון בפתח המאה ה-21 מבחר מאמרים בגיאוגרפיה לחטיבה העליונה" בעריכת ארנון קרטין, יוסף גלס ואופירה גל, הוצאת ת"ל ומטח, 2003.

2. יחידת חובה: נתי"ב – ניתוח תופעות יסוד במרחב שאלון 057102 (לאקסטרנים 574) – סה"כ 1 יח"ל

נושאים	תת נושאים	שעות הוראה מומלצות	הערות והמלצות לפעילויות *
מיפוי המרחב והצגתו	<ul style="list-style-type: none"> • האמצעים השונים להצגת המרחב • המפה ככלי להצגת תופעות שונות במרחב - מאפייני המפה - מפות נושאיות 	7	בכל הנושאים – שימוש במפות מתוקשבות – שכבות, גוגל ארץ, גוגל מפות
התמודדות האדם במרחב פיזי משתנה	<ul style="list-style-type: none"> • תהליכים המעצבים את פני כדה"א והשפעתם על המרחב - מאפייני יחידות נוף - פעולת הכוחות הפנימיים - פעולת הכוחות החיצוניים: פעולת המים ותוצאותיה, אדם ונהר • גורמים לתנאי אקלים שונים ומשתנים והשפעתם על המרחב הפיזי והאנושי 	24	הצגת דוגמאות ומידע אקטואלי ורלבנטי
אוכלוסיות במרחב העולמי	<ul style="list-style-type: none"> • אוכלוסיות במרחב העולמי 	14	הצגת דוגמאות ומידע אקטואלי ורלבנטי
המרחב העירוני והמרחב הכפרי	<ul style="list-style-type: none"> • המרחב העירוני ומאפייניו • המרחב הכפרי – תהליכים ותמורות 	18	סיורים במרחבים קרובים ורחוקים

והשוואה בין מפה ומציאות			
הצגת דוגמאות ומידע אקטואלי ורלבנטי	18	<ul style="list-style-type: none"> • מדדים לבחינת רמות פיתוח של מדינות • הגורמים בבסיס הצמיחה הכלכלית • כללי משחק חדשים – תוצאות הגלובליזציה <ul style="list-style-type: none"> - תמורות בתהליכי הייצור - תאגידים רב לאומיים - פארקים מדעיים עולמיים 	מרחב הפעילות הכלכלית
הצגת דוגמאות ומידע אקטואלי ורלבנטי			פיתוח בר קיימא בהיבט מקומי וגלובאלי

2. יחידות בחירה - תחומי ההתמחות:

מבין שלושת תחומי ההתמחות יש ללמד ולהיבחן על תחום התמחות אחד בלבד – 2 יח"ל

תחום התמחות: הפיתוח והתכנון המרחבי – 180 שעות הוראה שאלון 057204 (לאקסטרניס 575)

נושאים	תת נושאים	שעות הוראה מומלצות	הערות והמלצות לפעילויות *
נושא 1 מדידת רמת הפיתוח של מדינות	<ul style="list-style-type: none"> • מדדים לבחינת רמת הפיתוח של המדינות <ul style="list-style-type: none"> - סוגי מדדים - השימושים במדדי רמת הפיתוח ומגבלותיהם • השלכות של תהליכי הפיתוח על תחומים שונים במדינה <ul style="list-style-type: none"> - פיתוח מואץ 	20	<p>דיון בדרכים ובחשיבות צמצום הפערים בין המדינות</p> <p>דיון דילמה בהשלכות הפיתוח המואץ על מדינות מתפתחות ותושביהם – יתרונות וחסרונות</p>
נושא 2 גורמים לשונות בתהליכי הפיתוח	<ul style="list-style-type: none"> • גורמים כלכליים-היסטוריים לתהליכי פיתוח <ul style="list-style-type: none"> - הסחר העולמי 	15	<p>דיון דיביט – דיון בדילמות ערכיות כתוצאה מהשלכות</p>

תהליך הגלובליזציה במדינות המתפתחות – יתרונות וחסרונות		<ul style="list-style-type: none"> • תהליך הגלובליזציה כמחולל תהליכי פיתוח מרחביים 	
למידה בדרך החקר על נושאים הקשורים לעיר ולסביבה. דיון דיביט – דיון בדילמות הקשורות לתחרות על שימושי קרקע בעיר, פיתוח ושימור במרחב העירוני	45	<ul style="list-style-type: none"> • ערים בעולם – תהליכי עיר, גורמי מיקום ומאפייני הפיתוח העירוני - שלבים בתהליך העירור - גורמי מיקום של ערים - מאפייני הפיתוח העירוני במדינות מפותחות ובמדינות מתפתחות • מרכיבי המרחב העירוני • עיר עולם – מוקד גלובלי לפעילות כלכלית 	נושא 3 העיר במרחב העולמי- תהליכי התפתחות, תכנון ופיתוח
הפקת מידע ממפות מתצלומים, מתצ"א וממ"ג על מבנה היישובים הכפריים ותפרוסתם דיון דיביט – דיון בדילמות ערכיות הקשורות לנושאי חקלאות וסביבה. סיור לתלמידים עירוניים במרחב הכפרי	40	<ul style="list-style-type: none"> • המרחב הכפרי • המהפכות החקלאיות • תמורות במרחב הכפרי בעולם המפותח • חקלאות וסביבה 	נושא 4 המרחב הכפרי בעולם המפותח והמתפתח – מאפיינים, מהפכות ותמורות
הפקת מידע על זמינותם ותפרוסתם של משאבי טבע וסביבה ממפות עיבודו וניתוחו	15	<ul style="list-style-type: none"> • משאבים כתשתית לפיתוח 	נושא 5 זרזי פיתוח - משאבים, תחבורה ותקשורת
תכנון ופיתוח מיזם – בדיקת שיקולי מיקום, יתרונות וקשיים	25	<ul style="list-style-type: none"> • גורמים ותהליכים בתכנון ופיתוח - גורמים לצורך בפיתוח ותכנון • השלכות הפיתוח על הסביבה • פיתוח בר קיימא 	נושא 6 תכנון ופיתוח במרחב העולמי – תהליכים, יתרונות והשלכות סביבתיות

או -

תחום התמחות: כדור הארץ והסביבה – 180 שעות הוראה שאלון 057205 (לאקסטרניים 576)

נושאים	תת נושאים	שעות הוראה מומלצות	הערות והמלצות לפעילויות *
נושא 1 אסונות טבע והתמודדות האדם עמם	<ul style="list-style-type: none"> • רעידות אדמה והתפרצויות געשיות - מבנה כדור הארץ - טקטוניקת הלוחות - התפרצויות געשיות - התמודדות האדם • רוחות הרס 	60	הצגת דוגמאות ומידע רלוונטי מהעיתונות ומהתקשורת. עריכת שהשוואה בין הנוקים ודרכי ההתמודדות במדינות המפותחות והמתפתחות דיון לגבי חשיבות הירתמות הקהילה הבינלאומית בסיוע לאזורים נפגעים
נושא 2 תהליכים מחזוריים המעצבים את פני כדור הארץ	<ul style="list-style-type: none"> • תהליכים אטמוספריים – "סיפורו של גוש אויר" • תהליכים גיאומורפיים – "סיפורו של גרגר חול" - סוגי סלעים והיווצרותם - תהליכי בלייה - תהליכי הסעה והשקעה - מסלע קרקע והאדם • תהליכים הידרולוגיים – "סיפורה של טיפת מים" - מעיינות, נחלים ואגני ניקוז - האדם והמים 	58	ביקור בשרות המטאורולוגי, במוזיאון הגיאולוגי ברמת השרון, במרכז אילן רמון במצפה רמון סיורים לאורך נחלים, למידה בדרך החקר על יחסי האדם והסביבה סיור באתרי חברת מקורות
נושא 3 משאבי טבע ואוצרות טבע וניצולם	<ul style="list-style-type: none"> • משאבי טבע ואוצרות טבע - מאפיינים ותפרוסת של משאבי טבע ואוצרות טבע - ניצול משאבי טבע להפקת אנרגיה - התמודדות האדם עם מחסור במשאבי טבע 	16	ביקור במפעלי ים המלח, מפעלי מכתשים, מחצבות למידה בדרך החקר
נושא 4 זיהום משאבי טבע וסביבה	<ul style="list-style-type: none"> • זיהום אויר • זיהום מים 	30	למידה בדרך החקר, מיפוי מטרדים סביבתיים במפות

גוגל או בעזרת מפות שכבתיות בתכנת GIS			
הצגת דוגמאות ומידע רלוונטי מהעיתונות ומהתקשורת למידה בדרך החקר	16	<ul style="list-style-type: none"> • שינויי אקלים • בצורת • מדבור 	נושא 5 שינויים סביבתיים גלובליים

או -

תחום התמחות: יחידת לימוד האדם במרחב החברתי-תרבותי – 180 שעות הוראה שאלון 057206 (לאקסטרנים 577)

הערות והמלצות לפעילויות *	שעות הוראה מומלצות	תת נושאים	נושאים
הבנת היחסיות של מצבים אנושיים במרחב. דיון בדילמה המתעוררת בעקבות תנועות ההגירה בעולם: קונפליקט בין ערכים הומניים והרצון לסייע לאנשים במצוקה קיומית לבין שיקולים של המדינה והחברה הגורמים למניעת כניסת זרים.	38	<ul style="list-style-type: none"> • אוכלוסיית העולם – תהליכים ומאפיינים - המאפיינים הדמוגרפיים של מדינות מפותחות לעומת מדינות מתפתחות • תנועות אוכלוסייה במרחב – הגירות לסוגיהן 	נושא 1 אוכלוסייה בשינוי - תהליכים דמוגרפיים
טיפול מעורבות חברתית פעילה, אכפתיות ומודעות למצוקות של אוכלוסיות שונות בישראל ובעולם	34	<ul style="list-style-type: none"> • פיתוח ורווחה לעומת עוני נחשלות – מדדים ותפרוסת עולמית • מחלות ומגפות 	נושא 2 גיאוגרפיה של נחשלות ומצוקה
למידה בדרך החקר דיון בדילמות של שימור מול פיתוח במרחב העירוני דיון דילמה בהיבדלות חברתית תרבותית במרחב העירוני	48	<ul style="list-style-type: none"> • עיור – דינמיקה ומגמות • מאפייני האוכלוסייה במרחב העירוני • החלוקה חברתית של המרחב העירוני • המרחב המטרופוליני • צדק חברתי בעיר 	נושא 3 האדם והחברה במרחב הכפרי ובמרחב העירוני

		<ul style="list-style-type: none"> • תנועות אוכלוסייה בעיר – גורמיה וכיווניה 	
למידה בדרך החקר – בחינת ההשתייכות והזיקה של אוכלוסיית שונות ליישוב	18	<ul style="list-style-type: none"> • השתייכות וזיקה למקום – תפיסה ותיחום של מרחבי החיים 	נושא 4 אדם ומקום - גבולות ותחומים
דיון דיביט – דיון בדילמות ערכיות כתוצאה מהשלכות תהליך הגלובליזציה במדינות המתפתחות – יתרונות וחסרונות הפקת מידע ממקורות סטטיסטיים על תנועת התיירות העולמית, עיבודו וניתוחו דיון דיבייט - שימור מול פיתוח של נופי מורשת, תרבות ונכסי טבע	42	<ul style="list-style-type: none"> • השפעת הגלובליזציה על תהליכים חברתיים-כלכליים-תרבותיים במרחב האנושי והפיזי • גורמים בהיווצרותה של תרבות גלובלית • היבטי תרבות והשפעתם על המרחב - השפה • התיירות כסוכן שינוי תרבותי • שימור ופיתוח בר קיימא של נופי מורשת ותרבות ונכסי טבע 	נושא 5 תרבות מעצבת מרחב בעידן הגלובלי